

سنجش نگرش، موانع و راهکارهای فراگیرشدن حفظ قرآن میان خانواده‌های شهدا و ایثارگران

رضا معصومی راد *

دریافت مقاله: ۹۳/۱۰/۲۷

پذیرش نهایی: ۹۴/۵/۱۸

چکیده

هدف این پژوهش ترکیبی تبیینی، سنجش نگرش، موانع و راهکارهای حفظ قرآن میان خانواده‌های شهدا و ایثارگران استان گیلان است که بدین منظور در بخش کمی پژوهش با استفاده از روش تحقیق پیمایشی و نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای، اطلاعات ۳۲۲ پرسشنامه، گردآوری و تحلیل شده است. نتایج نشان می‌دهد که اغلب پاسخگویان، نگرش مثبتی نسبت به قرآن، فعالیتهای قرآنی و ضرورت حفظ سوره‌های آن داشتند. بیشتر پاسخگویان (خانواده‌های ایثارگران) تمایل دارند، فرزندشان حافظ قرآن شوند. داده‌های بخش کیفی پژوهش، که با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی و مصاحبه با ۴۰ نفر از متخصصان به دست آمده است با استفاده از شیوه کدگذاری تحلیل شد. یافته‌ها نشان می‌دهد از مهمترین موانع فعالیتهای قرآنی، توزیع نامناسب امکانات فرهنگی در روستاها و شهرهای کوچک است. وجود مربیان با تجربه، آموزش صحیح، حمایت و تشویق فعالان قرآنی، تخصیص بودجه و بهبود عملکرد نهادهای دولتی مربوط به ترتیب اهمیت از جمله عواملی است که در فراگیر شدن حفظ قرآن در جامعه هدف نقش تعیین‌کننده‌ای دارد.

کلید واژه‌ها: سنجش نگرش به قرآن، حفظ قرآن کریم، خانواده شهدا و ایثارگران، برنامه‌های قرآنی در استان گیلان.

مقدمه

اگر در گذشته نه چندان دور سوادآموزی اساساً با قرآن آغاز می‌شد و افراد باسواد الزاماً دارای دانش و سواد قرآنی هم بودند، امروزه به رغم صرف بودجه درخور توجه برای توسعه فعالیتهای قرآنی و حمایت از دارالقرآنها و برنامه‌های آموزش قرآن در دروس مدارس و دانشگاه‌ها و فعالیتهای مساجد و کانونهای فرهنگی بسیج و... سواد و اطلاعات قرآنی جوانان و نوجوانان در حد رضایت‌بخشی نیست. به نظر می‌رسد میزان مراجعات بخش قابل توجهی از جامعه به قرآن و آیات آن با برنامه‌های فرهنگی و اقدامات اجرا شده طی دهه‌های پس از انقلاب اسلامی متناسب نیست. شواهد تجربی و نتایج پژوهشهای پیشین (رضایی، ۱۳۸۰؛ احسانی، ۱۳۷۹؛ فریدونی، ۱۳۸۲؛ حاجیلری، ۱۳۸۴؛ باقری فر و همکاران، ۱۳۸۴؛ بهمنی، ۱۳۸۸) نشان می‌دهد که به‌رغم نگرش و دیدگاه مثبتی که به قرآن بین جوانان و دانشجویان وجود دارد، مهارتهای آنها در قرائت قرآن و میزان فعالیتهای قرآنی آنها در حد مطلوب و رضایت‌بخشی نیست.

این درحالی است که انتظار می‌رود فعالیتهای قرآنی بویژه قرائت و حفظ قرآن بین آحاد جامعه اسلامی واجد اهمیت و جایگاه والایی باشد. در این بین خانواده شهیدان و ایثارگران به عنوان گروه مرجع، واجد نقش درخور توجهی هستند. همسران شهدا و فرزندان آنها به عنوان پیشگامان ترویج آموزه‌های قرآنی باید در جامعه اسلامی شناخته شوند.

به منظور شناسایی علت گرایش به فعالیتهای قرآنی و شناسایی راهکارهای ترویج و بهبود انس با قرآن ناگزیر باید به زمینه‌ها و عوامل شکل‌گیری نگرش افراد و جامعه مخاطب توجه شود. در این زمینه می‌توان نظریه‌های مختلفی را برای بررسی و تبیین مسئله مورد استفاده قرار داد.

نظریه‌های درون سیستمی: این نظریه‌ها بر نظام آموزش قرآن، برنامه‌ها و روشهای آموزش قرآن، فناوریهای آموزشی، مربیان قرآن و بودجه و امکانات آموزشی و... تأکید، و موانع فراگیر شدن یادگیری و آموزش قرآن را در این عناصر و فرایندها جستجو می‌کنند.

نظریه‌های تحلیل و تبیین نگرش افراد: این دسته از نظریه‌ها در حوزه تحلیل و تبیین نگرش افراد و شکل‌گیری دیدگاه‌ها و وجهه نظر مردم قرار دارد و از رهگذر مطالعه نگرشها در طول زمان، تغییرات فرهنگی - اجتماعی آینده را نیز قابل پیش‌بینی می‌کند.

این پژوهش در طراحی الگوی نظری بر نظریات مربوط به نگرش تکیه، و سعی می‌کند حفظ

قرآن را در یک الگو و مفهوم جامع‌تر نگرش نسبت به قرآن مورد بررسی قرار دهد که شامل بعد شناختی، بعد عاطفی و بعد رفتاری است. پژوهشگر پس از بررسی‌های اولیه به این نتیجه رسید که این بعد مورد سنجش قرار نگیرد؛ چرا که جامعه آماری تحقیق جملگی از اطلاعات بسیاری برخوردار است و دانش و اطلاعات قرآنی تمایزی بین آنها ایجاد نمی‌کند. به علاوه پاسخ سؤالات این بخش به نظر و دیدگاه افراد وابسته نیست؛ بلکه جوابهای درست و مشخصی دارد که افراد می‌توانند با مراجعه به منابع، پاسخ آنها را پیدا کنند.

از اینرو الگوی مفهومی سنجش نگرش در این پژوهش شامل ابعاد عاطفی و رفتاری است.

بیان مسئله

به‌رغم توصیه و تأکید فراوانی که سازمانها و نهادهای آموزشی و فرهنگی در زمینه ترویج فعالیت‌های قرآنی دارند، تعداد اندکی تحقیق در زمینه شیوه‌های تحقق این هدف در کشور صورت پذیرفته است؛ به عبارت دیگر پژوهشهای معتبری در زمینه ارزیابی عملکرد دارالقرآنها و ارزیابی میزان موفقیت روشهای حفظ قرآن و یا روشهای ترویج فعالیت‌های قرآنی صورت پذیرفته است. عمده پژوهشها به بررسی میزان گرایش و یا میزان فعالیت‌های قرآنی دانشجویان در دانشگاهها پرداخته است. بویژه در زمینه حفظ قرآن کریم و موانع و راهکارهای آن پژوهشی صورت نگرفته و جستجوی محقق در منابع خارجی نیز با همین محدودیت روبه‌رو بوده است. به علاوه پژوهشها عمدتاً فاقد چهارچوب نظری و الگوی تبیینی است و اغلب به روش نظرسنجی با تعدادی سؤال ساده بین دانش‌آموزان و دانشجویان صورت گرفته است. عمده مشکل و نقصان پژوهشها در تبیین مسئله و ارائه راهکارهای عملیاتی برای توسعه فعالیت‌های قرآنی و تقویت انس با قرآن است.

همان‌گونه که ذکر شد، مطالعات اخیر در ارائه راهکارهای عملیاتی و قابل اجرا توفیق چندانی نداشته و بیشتر به ارائه توصیه‌های کلی پرداخته است در حالی که در این پژوهش خانواده شهدا و ایثارگران به عنوان جامعه هدف مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. به علاوه این تحقیق بیشتر بر حفظ قرآن و راهکارهای تقویت آن در جامعه هدف متمرکز شده و برای شناسایی و ارائه راهکارها علاوه بر دیدگاه‌های جامعه هدف از نظر صاحب‌نظران و مربیان قرآن نیز بهره گرفته است.

با توجه به الگوی نظری تحقیق، نگرشها دارای ابعاد شناختی، احساسی و رفتاری (آلپورت و

جونز، ۱۳۷۱؛ ازکمپ، ۱۳۷۰؛ استوتزل، ۱۳۷۱؛ کراچ و کراچفیلد، ۱۹۶۲؛ کریمی، ۱۳۷۳؛ ارونسون، ۱۳۷۹) است. بعد شناختی نشان می‌دهد که فرد چه دانش و اطلاعاتی دارد؛ فارغ از اینکه این اطلاعات درست یا نادرست باشد. بر اساس این دانش و اطلاعات، نوع خاصی از احساس (تمایل یا عدم تمایل) در وی نسبت به موضوع نگرش شکل می‌گیرد و در انتها بر اساس همین احساس ممکن است رفتار خاصی (پرهیز یا اقدام) در وی متجلی شود؛ لذا رفتار فرد در این الگو بر ذهنیت و ادراک او مبتنی انگاشته شده است (کرچ و کراچفیلد، ۱۳۷۴). چنین رفتاری پایدارتر از رفتاری است که از روی اجبار یا تقلید صورت پذیرد. در مورد اجبار یا تقلید، اگر عوامل ساختاری حذف شود، احتمال ترک رفتار زیاد خواهد بود؛ زیرا رفتار جزء منش و ملکه ذهنی فرد نشده است. در حالی که زمانی که رفتار خاصی در نتیجه احساس و باور و آگاهی متناظری صورت گیرد، احتمال پایداری آن بسیار زیاد و احتمال تزلزل و تغییر آن از سوی دیگر بسیار کم خواهد بود. هدف اصلی پژوهش این است که اولاً در جامعه هدف، شناخت و آگاهی تقویت‌کننده‌ای برای فعالیتهای قرآنی و حفظ قرآن کریم به‌وجود آید. فرزندان شاهد و ایثارگر و خانواده‌های آنها باید برکات انس با قرآن را بدانند. فرزندان شاهد و ایثارگر باید به فنون و شیوه‌های فراگیری قرآن تسلط داشته باشند و علوم و دانشهای قرآنی را به عنوان معرفتی ناب و الهی بشناسند که سعادت فرد و جامعه و خیر دنیا و عقبی را به دنبال دارد. بر مبنای چنین آگاهی و دانشی، احساس تمایل و گرایش عمیق و درونی نسبت به نور و معرفت الهی وحی در آنها به‌وجود آید که بر مبنای آن عشق به کلام وحی با جانشان عجین شود. چنین فردی دیگر به گونه‌ای پایدار، قرآن را در زندگی روزمره خود یار و همراه خود خواهد کرد و زندگی و حیات قرآنی را برای خود رقم خواهد زد. بنابراین هدف اصلی این پژوهش مطالعه ابعاد نگرش جامعه هدف به فعالیتهای قرآنی بویژه حفظ قرآن کریم، موانع و راهکارهای فراگیر نمودن حفظ قرآن کریم بین ایثارگران و خانواده‌های (همسران و فرزندان) شهدا و ایثارگران است.

پیشینه پژوهش

بر اساس نتایج پژوهش رضایی (۱۳۸۰) با عنوان «نگرشها و آگاهیهای دانشجویان دانشگاه‌های شهر تبریز نسبت به قرآن»، خواندن قرآن بیشترین و حفظ قرآن کمترین سهم را در بین ۲۵۲۴

دانشجوی مورد مطالعه به خود اختصاص داد. در این پژوهش، مشخص شد که کمتر از ۹ درصد از دانشجویان قادرند قرآن را با صوت و لحن قرائت کنند و کمتر از ۵ درصد نیز فعالیتهایی در زمینه حفظ قرآن داشته‌اند. بیش از ۶۸ درصد از دانشجویان مورد مطالعه هیچ آشنایی و مراجعه‌ای در نرم‌افزارهای قرآنی نداشته‌اند. ۲۷/۳ درصد افراد نمونه در طول ماه بیشتر از ۴۰ آیه قرآن تلاوت می‌کنند، ۲۰/۶ درصد بین ۴۰ - ۲۱ آیه و ۴۸/۲ درصد کمتر از ۲۰ آیه قرآن در طول ماه تلاوت می‌کنند. نتایج در مجموع نشان داد که فعالیتهای قرآنی دانشجویان در حد ضعیف است و دست کم نهادهای فرهنگی و قرآنی دانشگاه‌ها، مدارس و یا تلاشهای خانواده‌ها در جهت برقراری انس و پیوند جوانان با قرآن چندان قرین توفیق نبوده است. به‌رغم این نتیجه، بررسیها نشان داد که دانشجویان نسبت به قرآن، نگرش و گرایش مثبت و موافق دارند. بیش از ۸۶ درصد از دانشجویان در مجموع به قرآن گرایش داشتند و ارتباط و انس با آن را برای خود مفید ارزیابی نمودند. هم‌چنین نزدیک به ۷۰ درصد از دانشجویان حفظ آیات قرآن را مفید دانستند.

احسانی (۱۳۷۹)، در پژوهشی به بررسی وضعیت قرآنی دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر تهران پرداختند و نشان داد که بالغ بر ۷۰ درصد از دانشجویان، قرآن را معرفتی ناب و الهی می‌دانند و نسبت به آن گرایش بسیاری دارند و نگرش و دیدگاهشان نسبت به آن مثبت است. بیش از ۹۴ درصد قرآن را کلامی الهی و فوق بشری و بیش از ۸۵ درصد آن را به دور از هرگونه تحریفی می‌دانستند و بیش از ۷۶ درصد نیز معتقد بودند که قرآن پاسخگوی همه نیازهای بشری در تمام زمانها و مکانها است. در این تحقیق از دانشجویان در زمینه حفظ قرآن سؤال شد و بیش از ۶۲ درصد از آنها معتقد بودند که حفظ آیات قرآن مفید است و در مقابل بالغ بر ۲۰ درصد نیز ضرورتی برای حفظ آیات قرآن قائل نبودند. هم‌چنین ۷ درصد نیز خود را ملزم به حفظ می‌دانستند. هم‌چنین در زمینه آگاهیها و تواناییهای دانشجویان نشان داد که به‌رغم آموزشهای قرآنی در مدارس و در طول تحصیل، اغلب دانشجویان با قواعد اولیه قرائت و تجوید آشنا نیستند. تنها ۷/۳ درصد از آنها به این قواعد تسلط دارند و بیش از ۶۳ درصد حتی فاقد توانایی روخوانی قرآنی هستند و بیش از ۴۶ درصد از دانشجویان هیچ سوره‌ای از قرآن را حفظ نیستند و با توجه به اینکه در نمازهای یومیه دست کم تعدادی از سوره‌های قرآن خوانده و تکرار می‌شود، این نتیجه بسیار نگران‌کننده است.

فریدونی (۱۳۸۲)، پژوهشی با عنوان زمینه‌یابی و اعتبارسنجی راهکارهای ارتقای قرآنی

دانشجویان انجام داد و مشخص شد که اغلب استادان و دانشجویان این وضع را چندان مطلوب ارزیابی نکرده‌اند. در انتهای این تحقیق راهکارهای ارتقای فعالیتهای قرآنی دانشجویان در دو بخش آموزشی - درسی و فرهنگی - فوق برنامه ارائه شد و اهمیت و اعتبار هر یک از راهکارها از دیدگاه استادان و دانشجویان مورد سنجش قرار گرفت.

حاجیلری (۱۳۸۴)، پژوهشی با عنوان شناخت راهکارهای هماهنگی و سازماندهی فعالیتهای قرآنی کشور انجام داده است. در این تحقیق پرسشنامه‌هایی بین افراد صاحب‌نظر و هم‌چنین مدیران سازمانها و نهادهای فرهنگی و قرآنی توزیع، و ضمن بررسی فعالیتهای قرآنی و سنجش وضع موجود کشور، موانع و راهکارها مطالعه شد. از جمله مهمترین نتایج عبارت بود از: عملکرد دهه اول انقلاب در حوزه مناسبتهای قرآنی بهتر از دهه دوم بوده است، تصمیم‌گیری در حوزه امور قرآنی، مبتنی بر سلاقی شخصی مدیران و کارشناسان بوده است، رشد فعالیتهای قرآنی پس از انقلاب نامتوازن بوده و بیشتر بر روخوانی و حفظ تمرکز صورت گرفته تا به حوزه‌هایی مانند درک مفاهیم، تدبر و پژوهشهای قرآنی. هم‌چنین بیشتر به فعالیتهای زودبازده و شاخصهای کمی توجه شده تا به فعالیتهای زیربنایی، پایدار و کیفی، عملکرد متصدیان قرآنی در برقراری تعامل و ارتباط مناسب با مردم ضعیف بوده است. نوآوری و خلاقیت در حوزه فعالیتهای قرآنی در مقایسه با سایر فعالیتهای فرهنگی کمتر بوده است. نظام تربیت و تأمین نیروی انسانی متخصص در امور قرآنی وضعیت مناسبی ندارد و تعامل و ارتباط بین نهادهای فرهنگی متولی امور قرآنی نیز ضعیف و نامناسب است.

بهمنی (۱۳۸۸) به مطالعه شاخصهای مطلوب قرآنی پرداخته است که هدف آن تولید و ارائه شاخصهایی بود که بتوان به کمک آن، عملکرد کل کشور و سازمانها و نهادهای متولی فعالیتهای قرآنی را پایش و سنجش نمود.

باقری‌فر و همکاران (۱۳۸۴) به مطالعه سیاستهای توسعه فرهنگ قرآنی پرداختند و در آن در زمینه سنجش وضع موجود، توسعه وضع مطلوب، راهکارها و سیاستهای ترویج فعالیتهای قرآنی با علما، صاحب‌نظران و فعالان عرصه فعالیتهای قرآنی مصاحبه و گفتگو، و حاصل این گفتگوها را در قالب سیاستهای توسعه فرهنگ قرآنی ارائه کردند.

روش‌شناسی پژوهش

روش تحقیق ترکیبی تبیینی است که در آن ابتدا با استفاده از روش کمی پیمایشی، نگرش افراد در زمینه سؤالات پرسشنامه سنجش شده و در مرحله کیفی به تدوین راهکارها پرداخته شده است. منظور گردآوری داده‌های بخش کمی از پرسشنامه استفاده شد. جامعه آماری تحقیق در بخش کمی را خانواده‌های معزز شهدا و ایثارگران (شامل فرزندان و همسران شهید و ایثارگران و هم‌چنین در مورد ایثارگران خود ایثارگران و همسران و فرزندان آنها) که دارای پرونده در بنیاد شهید استان گیلان هستند، تشکیل می‌دهد که تعداد کل افراد بالغ بر ۲۰۵۰۰ نفر و تعداد خانواده‌های مورد بررسی ۱۰۱۹۱ خانواده است. در بخش کمی، بیشترین حجم نمونه بر اساس جدول کرجسی و مورگان انتخاب شد (۳۸۴ نفر) که به منظور جلوگیری از افت آزمودنی تعداد پرسشنامه بیشتری توزیع شد (۴۰۰ نفر) و از ۴۰۰ پرسشنامه توزیع شده، ۳۲۲ پرسشنامه کامل جمع‌آوری و مورد تحلیل قرار گرفته است. روش نمونه‌گیری، تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای بود و با توجه به حجم تخصیص یافته برای هر خوشه در مرحله نهایی از طریق نمونه‌گیری سامانمند از فهرست خانواده‌های تحت پوشش در هر خوشه صورت گرفت. روش تحقیق بخش کیفی تحلیل محتوای کیفی است که جامعه آماری در بخش کیفی مربیان و مدیران دارالقرآن‌ها و مکاتب تعلیم قرآن و حفظ آن تشکیل می‌دهد و حجم نمونه از این جامعه، که به صورت هدفدار انتخاب شد و مورد مصاحبه قرار گرفتند در حدود ۴۰ نفر بود و داده‌ها با استفاده از شیوه کدگذاری تحلیل شد.

تمام شهرستانهای استان گیلان شامل رشت، بندر انزلی، فومن، صومعه‌سرا، رودسر، املش، آستانه اشرفیه، تالش، آستارا، رودبار، لاهیجان، سیاهکل و... که دارای اداره بنیاد شهید هستند در این تحقیق مورد مطالعه قرار گرفت و پرسشنامه‌های خانواده‌های شهدا و ایثارگران در واحدهای تحت پوشش آنها توزیع و تکمیل شد. با توجه به اینکه جمعیت اصلی ایثارگران تحت پوشش در شهر رشت اقامت دارند؛ لذا حجم نمونه انتخاب شده از این شهر از همه شهرهای دیگر بیشتر است.

جدول ۱: توزیع خانواده‌های شهید، جانباز و ایثارگر مورد بررسی به تفکیک شهر

شهر	تعداد	درصد	شهر	تعداد	درصد
املش	۱۴	۴.۳	منجیل	۱	.۳
انزلی	۲۰	۶.۲	ماسال	۱۴	۴.۳
آستانه اشرفیه	۱۹	۶.۹	رشت	۹۳	۲۸.۹
آستارا	۱۵	۴.۷	رضوانشهر	۱۲	۳.۷
فومن	۱۹	۵.۹	رودبار	۱۲	۳.۷
کلاچای	۱	.۳	رودسر	۱۵	۴.۷
خمام	۱	.۳	شفت	۱	.۳
لاهیجان	۲۱	۶.۵	سیاهکل	۱۰	۳.۱
لنگرود	۱۷	۵.۳	صومعه‌سرا	۱۸	۵.۶
تالش	۱۹	۵.۹			
کل	۳۲۲	۱۰۰			

داده‌ها به این شیوه گردآوری شده است: برای سنجش نگرش خانواده‌های معزز شاهد و ایثارگر نسبت به فعالیتهای قرآنی بویژه حفظ قرآن کریم، پرسشنامه محقق‌ساخته طراحی شده است که شامل متغیرهای زمینه‌ای شهر و منطقه، سن، تحصیلات، وضعیت اقتصادی خانواده، وضعیت شغلی، تعداد فرزندان، میزان توافق بین زوجین در تربیت فرزندان، میزان رضایت از زندگی خانوادگی، نوع و میزان ایثارگری یا جانبازی، وضعیت شغلی، تحصیلی و تأهل فرزندان، میزان دسترسی به امکانات فرهنگی و مذهبی، وضعیت فعالیت قرآنی خانواده؛ متغیر اصلی تحقیق، نگرش نسبت به فعالیتهای قرآنی، نگرش به حفظ قرآن کریم. لازم به ذکر است که این متغیرها خود به متغیرهای کوچکتری که تشکیل دهنده عوامل و ابعاد آنهاست تقسیم می‌شود که بر اساس تعاریف مفهومی نگرش در سه بعد بررسی شده است: بعد شناختی: در این بعد باید سؤالاتی در مورد قرآن، تعداد آیات و سوره‌های آن، اصول و روشهای حفظ و شأن نزول، آگاهی و آشنایی به شاخه‌های مختلف علوم قرآنی و نظایر آن پرسیده شود و بر اساس آن مشخص شود که جامعه هدف در چه سطحی از دانش و آگاهی قرآنی برخوردار است؛ مثلاً می‌توان برای سنجش این بخش سؤالاتی در زمینه تعداد آیات و سوره‌ها و تعداد سوره‌هایی که ویژگی خاصی مثلاً سجده واجب دارند یا سوره

بدون بسم‌الله، سوره با دو بسم‌الله و هم‌چنین اطلاع از مراکز آموزش قرآن کریم و حفظ آن پرسید. در این تحقیق پس از بررسی‌های اکتشافی پژوهشگر به این نتیجه رسید که این بعد مورد سنجش قرار نگیرد؛ چرا که جامعه آماری تحقیق جملگی از اطلاعات بسیاری برخوردارند و دانش و اطلاعات قرآنی تمایزی بین آنها ایجاد نمی‌کند. به علاوه پاسخ سؤالات این بخش به نظر و دیدگاه افراد وابسته نیست؛ بلکه جوابهای درست و مشخصی دارد که افراد می‌توانند با مراجعه به منابع، پاسخ آنها را پیدا کنند؛ بعد احساسی؛ بعد رفتاری. هم‌چنین علاوه بر این ابعاد سه‌گانه که به سنجش نگرش معطوف است برای یافتن راهکارها مشخصاً متغیرهای زیر مورد بررسی قرار گرفت: بررسی موانع و مشکلات، راهکارها و انتظارات از بنیاد شهید در زمینه توسعه فعالیت‌های قرآنی و موانع و مشکلات و راهکارهای توسعه فعالیت‌های قرآنی بویژه حفظ قرآن کریم از نظر مطلعان و صاحب‌نظران شامل حافظان قرآن کریم، مربیان حفظ قرآن کریم، مسئولان و مدیران و فعالان جامعه‌القرآنها و دارالقرآنها و در انتها مطالعه اسناد فرادستی شامل منشور توسعه فرهنگ قرآنی و سایر اسناد و گزارشهای تدوین شده در شورای عالی انقلاب فرهنگی و هم‌چنین بهره‌گیری از نتایج پژوهشهای انجام شده.

یافته‌های پژوهش

سنجش رفتار دینی و فعالیت قرآنی در خانواده‌های شهدا و ایثارگران حاکی از چیست؟ جدول نشان می‌دهد که قوی‌ترین رفتار دینی در خانواده ایثارگران مربوط به نماز خواندن و سپس دعا خواندن است. قرائت قرآن در رتبه سوم قرار دارد. این سه رفتار می‌تواند بیشتر فردی نیز برگزار شود. مسجد رفتن، خواندن معنی و ترجمه آیات در رتبه‌های چهارم و پنجم قرار دارد. شرکت در کلاسها و جلسات قرآنی و شرکت در برنامه‌ها و کلاسهای حفظ قرآن کریم در رتبه‌های آخر یعنی ششم و هفتم قرار گرفته است. در زمینه شرکت در کلاسهای حفظ قرآن کریم در درجه اول فرزند دوم خانواده، سپس همسر ایثارگر قرار دارد و فرزند اول و شخص ایثارگر در رتبه (سوم و چهارم) بعدی قرار دارند. اما از نظر شرکت در جلسات قرآن در درجه اول همسر ایثارگر و پس از آن شخص ایثارگر قرار دارد. فرزند اول و دوم به ترتیب در رتبه‌های بعد قرار دارند.

جدول ۲: رفتار دینی و فعالیت قرآنی خانواده (برحسب میانگین از مقیاس ۱ تا ۷)

عنوان فعالیتها	فرد ایثارگر	همسر ایثارگر	فرزند اول	فرزند دوم	میانگین خانواده
نماز خواندن	۶۸۳	۶۸۷	۶۳۱	۶۲۸	۶۵۷
مسجد رفتن	۵۲۶	۵۰۷	۴۵۵	۴۶۲	۴۸۸
دعا خواندن	۵۹۶	۶۱۱	۵۳۰	۵۱۵	۵۶۳
قرائت قرآن	۵۳۸	۵۷۱	۴۷۹	۴۶۶	۵۱۳
خواندن معنی و ترجمه آیات قرآن	۴۷۴	۴۹۳	۴۲۳	۴۱۵	۴۵۱
شرکت در کلاسها و جلسات قرآنی	۳۸۶	۴۰۷	۳۵۸	۳۵۶	۳۷۷
شرکت در برنامهها و کلاسهای حفظ قرآن کریم	۲۸۹	۳۱۴	۳۰۳	۳۱۸	۳۰۶
میانگین کل	۴۹۹	۵۱۳	۴۵۴	۴۵۱	۴۹۵

سنجش گرایش و تمایل خانواده‌های شهدا و ایثارگران به فعالیت‌های قرآنی و حفظ قرآن کریم حاکی از چیست؟

بر اساس نتایج جدول مشخص می‌شود که گرایش و تمایل به فعالیت‌های قرآنی در درجه اول متعلق به همسران ایثارگران است. پس از آن متعلق به خود ایثارگران، فرزندان اول و دوم به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار دارند. میانگین کل تمایل و گرایش به فعالیت قرآنی همسران ایثارگران ۳۳۶، خود ایثارگران ۳۱۲، فرزندان اول خانواده ایثارگران ۳ و فرزندان دوم آن‌ها ۲۹۷، است؛ هم‌چنین در زمینه میزان تمایل و گرایش به حفظ قرآن کریم نیز نتیجه مشابهی به‌دست آمد و بیشترین گرایش متعلق به همسران ایثارگران با میانگین ۲۶۸ از مقیاس ۱ تا ۵ است؛ پس از آن متعلق به فرزند دوم با میانگین ۲۵۱ است. میانگین گرایش فرزند اول ۲۴۷ به‌دست آمد که از نظر گرایش به حفظ قرآن کریم آنها در مرتبه سوم و خود ایثارگران نیز با میانگین ۲۴۴ در مرتبه چهارم قرار دارند.

جدول ۳: گرایش و تمایل خانواده ایثارگر به فعالیتهای قرآنی و حفظ قرآن کریم (برحسب میانگین از مقیاس ۱ تا ۵)

عنوان فعالیتهای	فرد ایثارگر	همسر ایثارگر	فرزند اول	فرزند دوم	میانگین خانواده
روخوانی قرآن	۳.۷۳	۴.۰۶	۳.۴۸	۳.۴۸	۳.۶۹
گوش کردن به قرآن با صوت و لحن یا ترتیل (شبکه معارف، CD یا نوار)	۳.۴۲	۳.۶۱	۳.۱۹	۳.۱۸	۳.۳۵
قرائت قرآن با صوت و لحن	۲.۸۷	۲.۹۹	۲.۸۷	۲.۸۰	۲.۸۸
قرائت قرآن به صورت ترتیل	۳.۰۲	۳.۳۵	۲.۹۷	۲.۹۳	۳.۰۷
خواندن معنی و ترجمه آیات قرآن	۳.۴۳	۳.۵۴	۳.۱۸	۳.۰۷	۳.۳۱
شرکت در کلاسها و جلسات قرآنی	۲.۹۴	۳.۳۳	۲.۸۴	۲.۸۲	۲.۹۸
حفظ قرآن کریم	۲.۴۴	۲.۶۸	۲.۴۷	۲.۵۱	۲.۵۲
میانگین کل	۳.۱۲	۳.۳۶	۳.۰۰	۲.۹۷	۳.۱۱

سنجش وضعیت خانواده‌های شهدا و ایثارگران از نظر حفظ قرآن کریم حاکی از چیست؟ آن گونه که از جدول پیداست، ۱۸ درصد از خانواده‌های ایثارگر، که به عنوان نمونه تحقیق به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند در خانواده خود حافظ قرآن داشتند. ولی در ۸۲ درصد بقیه خانواده‌ها هیچ فردی نبود که دست کم یک جزء قرآن را حفظ باشد. البته حفظ قرآن و ترویج و فراگیر نمودن آن مستلزم برنامه‌ریزی وسیع و جامع است و همین نتیجه که ۱۸ درصد از خانواده‌های ایثارگران (جانبازان، آزادگان و خانواده معزز شهدا) بین اعضای خود کسی را دارند که لااقل یک جزء قرآن را حفظ باشد، نتیجه مطلوبی است و نشان می‌دهد جامعه هدف از نظر قرآنی الگو و سرمشق خوبی در جامعه است و برنامه‌ریزی صحیح و جامع می‌تواند ضمن تقویت و ارتقای انس با قرآن کریم بین خانواده‌های ایثارگران، کل جامعه را نیز تحت تأثیر فرهنگ قرآنی کند و خانواده‌های ایثارگر را الگو و سرمشق جامعه معرفی سازد.

جدول ۴: داشتن حافظ قرآن در خانواده

پاسخ	تعداد	درصد
بلی	۵۸	۱۸
خیر	۲۶۴	۸۲
جمع	۳۲۲	۱۰۰

سنجش میزان تمایل خانواده‌های شهدا و ایثارگران نسبت به حافظ قرآن شدن فرزندان نشان

حاکمی از چیست؟

پاسخها نشان می‌دهد که بیش از ۸۶ درصد از پاسخگویان تمایل دارند که فرزندشان حافظ قرآن شود. اما بالغ بر ۱۴ درصد نیز صراحتاً ابراز کردند که تمایل ندارند فرزند یا فرزندانشان به حفظ قرآن اقدام کند که در این زمینه باید دلایل دیگری را جستجو کرد که بخشی از آنها در سنجش نگرش پاسخگویان نسبت به حفظ قرآن کریم و ضرورت آن قابل جستجو است؛ چرا که بخشی از جامعه تحت تأثیر رویکردهای جدید آموزشی و تربیتی معتقدند حفظ قرآن مانند حفظ سایر دانشها و معلومات مفید نیست و باید به درک و فهم معارف و علوم اهتمام ورزید. این دسته معتقدند که حفظ قرآن بیشتر در زمان پیامبر اکرم (ص) و به منظور محافظت از تحریف و آسیب صورت می‌گرفته و پس از اینکه امروزه قرآن به صورت دست نخورده و تحریف نشده به دست ما رسیده و خداوند آن را از گزند هر آسیبی مصون نگه داشته، آنچه مهم است، تدبر و تعمق در معانی آیات قرآن و انس گرفتن با این آیات و به کار بستن آن در زندگی روزمره است. شاید به همین دلیل بخشی از جامعه ایثارگران (بالغ بر ۱۴ درصد) تأکیدی بر اینکه فرزندانشان را به حفظ قرآن ترغیب کنند، نداشته‌اند.

جدول ۵: میزان تمایل پاسخگویان به حافظ قرآن شدن فرزندان

پاسخ	تعداد	درصد
بلی	۲۷۸	۸۶
خیر	۴۴	۱۴
جمع	۳۲۲	۱۰۰

چه اقدامات عملی توسط خانواده‌های شهدا و ایثارگران برای حافظ قرآن شدن فرزندانشان صورت گرفته است؟

بر اساس نتایج جدول، نزدیک به ۳۸ درصد از خانواده‌های ایثارگر بررسی شده در این تحقیق برای حافظ شدن فرزندانشان اقدام عملی نیز انجام داده‌اند و شرایط و زمینه‌های آن را فراهم نمودند. ولی در مقابل بالغ بر ۶۲ درصد از خانواده‌ها اظهار کردند که در زمینه حافظ قرآن شدن فرزندانشان هیچ گونه اقدام عملی انجام نداده‌اند.

جدول ۶: اقدام عملی خانواده‌ها در جهت حافظ قرآن شدن فرزندان

پاسخ	تعداد	درصد
بلی	۱۲۲	۳۷.۹
خیر	۲۰۰	۶۲.۱
جمع	۳۲۲	۱۰۰

میزان تمایل خانواده‌های شهدا و ایثارگران برای شرکت در کلاسها، برنامه‌ها و جلسات قرآن چه میزان است؟

در پاسخ به این سؤال که اگر کلاسهای حفظ قرآن برای شما تشکیل شود تا چه اندازه مایل به شرکت در این کلاسها هستید، ۳۸ درصد ایثارگران ابراز کرده‌اند خودشان حتماً شرکت می‌کنند؛ ۳۹ درصد از همسران ایثارگران، ۳۹ درصد از فرزندان اول خانواده‌های ایثارگران و ۳۲ درصد از فرزندان دوم آنها ابراز تمایل کرده‌اند که حتماً در این کلاسها شرکت خواهند کرد.

جدول ۷: میزان تمایل به شرکت در کلاسها، برنامه‌ها و جلسات قرآن

احتمال شرکت اعضای خانواده	حتماً	به احتمال زیاد	تا حدودی	کمتر	اصلاً
ایثارگر	۳۸	۱۷.۸	۲۴	۱۵.۴	۴.۸
همسر ایثارگر	۳۹/۹	۴.۲۶	۲۵	۶.۶	۲.۱
فرزندان	۳۹	۲۲.۱	۲۶/۶	۱۰.۷	۱.۷
به صورت خانوادگی	۳۲.۵	۱۹.۵	۲۶/۷	۱۵.۵	۵.۸

نگرش خانواده‌های شهدا و ایثارگران نسبت به حفظ قرآن کریم چگونه است؟ طبق نتایج، اغلب پاسخگویان نگرش مثبتی نسبت به قرآن، فعالیت‌های قرآنی و ضرورت حفظ سوره‌های آن داشتند و با حفظ قرآن، موافق و یا کاملاً موافق بوده‌اند. بیش از ۹۹.۷ درصد از پاسخگویان، قرآن را کاملترین و بهترین دانش، حکمت و معرفت برای هدایت و سعادت دنیا و آخرت بشر می‌دانند. ۹۶.۵ درصد از آنها معتقد بودند که معارف قرآنی برای همیشه و برای همه افراد سودمند و هدایتگر است. در باره حفظ قرآن نیز ۴۲.۸ درصد از پاسخگویان، بهترین راه انس

با قرآن را حفظ آن می‌دانستند ولی ۲۷.۷ درصد نیز با این نظر موافق نبودند و حفظ قرآن را بهترین راه انس با آن ارزیابی نمی‌کردند.

جدول ۸: نگرش ایثارگران نسبت به حفظ قرآن کریم

گویه‌ها	کاملاً موافق	موافق	بینابین	مخالف	کاملاً مخالف
قرآن کاملترین و بهترین دانش، حکمت و معرفت برای هدایت و سعادت دنیا و آخرت بشر است.	۹۴	۵.۷	.۳	۰	۰
قرآن را باید فهمید و درک کرد؛ حفظ آن فایده‌ای ندارد.	۴۳.۹	۱۹.۲	۱۱.۹	۱۷.۳	۷.۷
بهترین راه انس با قرآن، حفظ کل آن است.	۲۴	۱۸.۸	۲۹.۶	۲۳.۴	۴.۳
قرآن باید هر روز خوانده شود تا در زندگی ما جریان داشته باشد.	۷۳.۷	۱۸.۶	۵.۴	۱.۹	.۳
معارف قرآنی برای همیشه و برای همه افراد سودمند و هدایتگر است.	۸۴.۴	۱۲.۱	۳.۵	۰	۰
اگر کسی یک دور قرآن را بخواند و بفهمد، کافی است.	۱۰	۱۰.۹	۱۵.۱	۴۳.۴	۲۰.۶
امروزه با آمدن نرم‌افزارهای متعدد و گوناگون قرآنی تمایل به حفظ قرآن کم شده است.	۱۲.۵	۲۱.۴	۱۹.۸	۳۱	۱۵.۳

موانع فراگیر شدن حفظ قرآن کریم در میان خانواده‌های شهدا و ایثارگران چیست؟
 موانع فراگیر شدن حفظ قرآن کریم بین همسران و فرزندان ایثارگران در چند مقوله فردی، اجتماعی، اداری - نهادی، فرهنگی و خارجی قابل بررسی است که عمده‌ترین آنها در هر مقوله به ترتیب اولویت به این شرح است:

الف) موانع فردی

- ۱ - مشکلات زندگی روزمره و نداشتن وقت کافی
- ۲ - اشتغالات تحصیلی و تکالیف درسی، نداشتن وقت کافی
- ۳ - بازیهای رایانه‌ای و سرگرمیهای زندگیهای امروزه
- ۴ - مشکلات شغلی فرزندان

- ۵- برنامه‌ریزی ناصحیح یا نبودن برنامه‌ریزی به‌منظور فعالیتهای قرآنی در برنامه روزانه
- ۶- نبودن انگیزه و علاقه کافی در نسل جدید
- ۷- مشکلات جسمی و هم‌چنین ضعیف بودن حافظه
- ۸- نداشتن استعداد در قرائت قرآن با صوت و لحن
- ۹- کم بودن اعتماد به نفس که مانع شرکت در جلسات قرآنی و مذهبی می‌شود.
- ۱۰- باور نداشتن به اعجاز قرآن

(ب) موانع خانوادگی

- ۱- نبودن برنامه یا برنامه‌ریزی نادرست برای تربیت فرزندان در خانواده‌ها
 - ۲- آزاد گذاشتن فرزندان
 - ۳- مشکلات مالی خانواده
 - ۴- شاغل بودن همسر
 - ۵- تحصیلات کم والدین
 - ۶- ضعف سواد قرآنی خانواده‌ها
 - ۷- گسترش استفاده از ماهواره در خانواده‌ها
 - ۸- پابندی کم و ضعیف خانواده‌ها نسبت به مسائل دینی
- (ج) موانع خارجی (فراملی) توسعه فعالیتهای قرآنی
- ۱- تهاجم فرهنگی غرب و جنگ نرم
 - ۲- ترویج فساد و بی‌بندوباری و اباحه‌گری در جامعه از سوی رسانه‌های بیگانه
 - ۳- ترویج سکولاریسم و لیبرالیسم در جامعه از سوی شبکه‌های ماهواره‌ای و دیجیتالی دشمنان
 - ۴- اعمال فشارها و تحریمهای اقتصادی به منظور به زانو درآوردن گفتمان دینی و اسلامی نظام
- (د) موانع اداری - نهادی و سازمانی توسعه فعالیتهای قرآنی
- ۱- عملکرد نامناسب مدارس در آموزش قرآن
 - ۲- جذاب نبودن برنامه‌ها و فعالیتهای قرآنی و فرهنگی
 - ۳- تبلیغات کم و نامناسب برای ترویج فعالیتهای قرآنی در کشور
 - ۴- توزیع نامناسب اماکن فرهنگی و مذهبی
 - ۵- کمبود استادان و معلمان دلسوز، باتجربه و متخصص قرآنی

- ۶- کمبود امکانات آموزشی و فرهنگی
 - ۷- کمبود امکانات فرهنگی و قرآنی در روستاها و شهرهای کوچک
 - ۸- کمبود مدرسان و مربیان با صبر و حوصله
 - ۹- کمبود مربی قرآنی در روستاها و شهرستانها
 - ۱۰- مستمر نبودن کلاسهای قرآنی
 - ۱۱- رایگان نبودن کلاسهای قرآنی
 - ۱۲- افراط و تفریط مسئولان فرهنگی در زمینه ترویج و توسعه فعالیتهای قرآنی
 - ۱۳- برنامه‌ریزی نامناسب و طراحی نامناسب جدول زمانی کلاسهای آموزش قرآن
 - ۱۴- برنامه‌های گوناگون و متعدد و سرگرم کننده صدا و سیما
 - ۱۵- بی‌توجهی مسئولان به قرآن
 - ۱۶- ضعیف و نامناسب بودن فعالیتهای و برنامه‌های جذب مخاطب برای فعالیتهای قرآنی
 - ۱۷- استفاده نکردن بهینه از بودجه فعالیتهای فرهنگی و مذهبی در ترویج فعالیتهای قرآنی
 - ۱۸- جاری و ساری نبودن قرآن در عملکرد مسئولان
 - ۱۹- دسترسی نداشتن به اماکن فرهنگی و قرآنی
 - ۲۰- سرمایه‌گذاری ناکافی برای پرورش استعدادهاى قرآنی
 - ۲۱- سنتی بودن و علمی نبودن فعالیتهای قرآنی
 - ۲۲- شیوع بی‌اعتمادی نسبت به افراد مذهبی به دلیل عملکرد نامناسب مسئولان
 - ۲۳- ضعیف بودن مشوق فعالان و حافظان قرآن کریم
 - ۲۴- ضعیف و ناکافی بودن فعالیتهای قرآنی بنیاد شهید
 - ۲۵- تبلیغات ضعیف و نامناسب و عدم معرفی فعالیتهای فرهنگی و قرآنی بنیاد
 - ۲۶- نبودن دارالتحفیظ و مدارس مستقل قرآنی
 - ۲۷- نهادینه و متمرکز نبودن (سازمان یافته نبودن) فعالیت دارالقرآنها مانند کشورهای عربی
 - ۲۸- شلوغ و پرتراکم بودن کلاسهای قرآنی
- ه) موانع فرهنگی - اجتماعی توسعه فعالیتهای قرآنی
- ۱- مشکلات فرهنگی جامعه - گرایش به غرب و سکولاریسم
 - ۲- دوری و فاصله گرفتن جامعه از قرآن و ضعیف شدن انس با قرآن

- ۳- دوری و فاصله گرفتن جامعه از دین
- ۴- محیط اجتماعی ناسالم و فشار اجتماعی زیاد به افراد مذهبی
- ۵- پیشرفت علم و فناوری و تغییر سبک زندگی و الزامات زندگی امروز
- ۶- گسترش استفاده از فناوریهای ارتباطی و رسانه‌های دیجیتال مانند موبایل، اینترنت
- ۷- گسترش فراغتهای ناسالم در جامعه
- ۸- گسترش فساد و بی‌بندوباری در جامعه
- ۹- گسترش مفساد مالی و اقتصادی در جامعه
- (و) موانع فراگیر شدن حفظ قرآن کریم در جامعه هدف از دیدگاه صاحب‌نظران
- ۱- عملکرد ضعیف متولیان و مدیران فرهنگی
- ۲- کاهش باور به اثربخشی دین در زندگی فردی
- ۳- ضعیف شدن جایگاه روحانیون و افراد مذهبی در الگودهی به نسلهای جدید به دلیل عملکردهای نامناسب و ناشایست از دیدگاه مردم
- ۴- نفوذ و گسترش نقش رسانه‌ها در اوقات فراغت جوانان و نوجوانان
- ۵- تخصیص بودجه ناکافی برای فعالیتهای قرآنی مدارس و دانشگاه‌ها
- ۶- گسترش نگرش مادی در جامعه و توجه بیش از اندازه به مادیات
- ۷- حجم زیاد فعالیتهای و تکالیف درسی فرزندان
- ۸- نقش رسانه‌های بیگانه و ماهواره‌ها در سست کردن باورهای دینی مردم
- ۹- مشکلات اقتصادی و در نتیجه مشغله‌های فراوان شغلی والدین
- راهکارهای فراگیر شدن حفظ قرآن کریم**
- براساس مطالعه، موانع و بررسی نظر مریمان قرآنی راهکارهای فراگیر نمودن حفظ قرآن کریم در جامعه به این شرح مطرح شد که در انتها با توجه به تحلیل و مقوله بندی موانع، پیشنهادهای این تحقیق نیز ارائه شده است:
- پیشنهادهای پاسخگویان و مریمان برای ترویج حفظ قرآن در جامعه به این شرح بوده است:
- ۱- تهیه و پخش برنامه‌های جذاب آموزش قرآن از صدا و سیما
- ۲- آموزش روشها و فنون حفظ قرآن کریم از صدا و سیما
- ۳- ارتقای کمی و کیفی آموزش قرآن در مدارس

- ۴- ارتقای کمی و کیفی آموزش قرآن در مراکز آموزش عالی و دانشگاه‌ها
- ۵- تهیه و توزیع نرم‌افزارهای قرآنی در خانواده‌ها
- ۶- تشویق و تمجید و تقدیر از فعالان و حافظان قرآن کریم بر اساس برنامه‌ای منظم و مدون و مستمر
- ۷- برگزاری مستمر کلاسهای قرآنی به صورت گوناگون و جذاب
- ۸- تخصیص بودجه کافی و مناسب برای حمایت از نهادهای مردمی فعال در حوزه آموزش قرآن
- ۹- حمایت از دارالقرآن‌ها و مربیان قرآن از نظر مادی و معنوی
- ۱۰- به‌کارگیری و آموزش ضمن خدمت مربیان قرآن کریم مدارس و دانشگاه‌ها
- ۱۱- سیاستگذاری و برنامه‌ریزی اثربخش و کارآمد به‌منظور ترویج فعالیتهای قرآنی
- ۱۲- ایجاد نهاد متمرکز، مستقل و مسئول گسترش فعالیتهای قرآنی در کشور با بودجه و برنامه و شرح وظایف قانونی مشخص و مدون
- ۱۳- تهیه و تکثیر و توزیع کتابهای آموزش قرآن
- ۱۴- ایجاد اماکن فرهنگی و قرآنی و توزیع مناسب آن در سراسر کشور
- ۱۵- بهبود و ارتقای فهم، بینش و سواد قرآنی در جامعه بویژه مسئولان
- ۱۶- تدوین شاخصهای نظارت بر عملکرد دولت و سازمانهای دولتی در ترویج فعالیتهای قرآنی
- ۱۷- احداث و توسعه کمی و کیفی دارالقرآن و اماکن فرهنگی - قرآنی در شهرکها و محلات شهری و هم‌چنین روستاها و نواحی دورافتاده
- هم‌چنین پیشنهادهای زیر به عنوان راهکارهای ترویج فعالیتهای قرآنی توسط بنیاد شهید مطرح شده است:
- ۱- برگزاری مسابقات دینی - مذهبی
- ۲- برگزاری مسابقات حفظ قرآن کریم
- ۳- برگزاری مسابقات قرآنی (قرائت با صوت و لحن، قرائت با ترتیل، مفاهیم قرآنی، تجوید، تفسیر و...)
- ۴- برگزاری نمایشگاه قرآن در سطح استان و شهرستان

۵- برگزاری جلسات قرآنی

۶- اعطای لوحهای سپاس به فعالان و حافظان قرآن بر اساس برنامه‌ای مدون و دائمی به صورت سالانه

۷- برگزاری همایشهای قرآنی

۸- استفاده و به کارگیری استادان باتجربه و متعهد برای آموزش قرآن کریم

۹- دعوت از استادان و حافظان قرآنی و معرفی آنها به خانواده‌های ایثارگران در کلاسهای قرآنی و برنامه‌های فرهنگی

۱۰- تقدیر از فعالان و خیرین قرآنی و قرآن‌پژوهان در برنامه‌های فرهنگی ایام مذهبی و مناسبتهای دینی

۱۱- احداث دارالقرآن در کل شهرستانها بویژه مناطق محروم و دور از مرکز

۱۲- بهره‌گیری از ظرفیت خانواده شهدا و ایثارگران در برگزاری و ترویج کلاسها و جلسات قرآنی

۱۳- تشکیل نهادهای مردمی قرآنی بین داوطلبان ایثارگر و خانواده‌های معزز شهدا

۱۴- انعقاد قرارداد ثابت با مربیان باتجربه قرآن در ادارات بنیاد شهید به منظور نظارت و ساماندهی فعالیتهای قرآنی جامعه هدف

۱۵- ایجاد و تقویت واحد یا اداره قرآن در ادارات بنیاد شهید

۱۶- برگزاری اردوهای زیارتی برای فعالان و حافظان قرآن

نتیجه‌گیری

بین موانع گرایش به فعالیتهای قرآنی و بویژه حفظ قرآن، موانع فردی، شامل مشکلات زندگی روزمره و نداشتن وقت و فرصت کافی برای پرداختن به فعالیتهای قرآنی مهمترین مانع به شمار می‌آید. زندگیهای مدرن شهرها و کلانشهرها و مشغله‌های شغلی، تحصیلی و آموزشی و هم‌چنین سرگرمیها و فراغتهای امروزی، تمامی اوقات افراد را در طول سال پر می‌کند و فرصتی برای فعالیتهای دینی و مذهبی خارج از تکالیف و واجبات دینی برجای نمی‌گذارد. البته برخی از سرگرمیها و فراغتها مانند تماشای تلویزیون و برنامه‌های مختلف آن قابل صرف نظر کردن است و

خانواده‌ها می‌توانند با برنامه‌ریزی درست به فعالیتهای دینی و قرآنی وقت مناسبی اختصاص دهند. در جمع‌بندی موانع فردی گرایش به فعالیتهای قرآنی و حفظ قرآن کریم، می‌توان گفت که مشکلات زندگی روزمره و نداشتن وقت کافی برای ایثارگران، اشتغالات تحصیلی و تکالیف درسی برای فرزندان، نداشتن وقت کافی و بازیهای رایانه‌ای و سرگرمیهای زندگی امروزی برای فرزندان خانواده‌های ایثارگران، سه مانع فردی مهم به‌شمار می‌رود.

طبق نتایج تحقیق، اغلب خانواده‌های ایثارگران از نبودن برنامه درست تربیت دینی و قرآنی فرزندان رنج می‌برند. البته مشکلات مالی و شاغل بودن همسر نیز مزید بر علت است و به عنوان موانع فراگیر شدن فعالیتهای قرآنی بین همسران و فرزندان ایثارگران مطرح شده است. بین هر دو دسته از موانع فردی و خانوادگی، موانع فرهنگی و نگرشی چون گسترش استفاده از ماهواره در خانواده‌ها، پابندی کم و ضعیف خانواده‌ها به مسائل دینی، نبود انگیزه و علاقه کافی در نسل جدید، باور نداشتن به اعجاز قرآن نیز بر فعالیتهای قرآنی اعضای خانواده‌های ایثارگران استان گیلان مؤثر است.

با توجه به اینکه سهم این دسته از موانع در خور توجه نیست به عنوان راهکار پیشنهاد می‌شود که در درجه اول باید بخشی از فعالیتهای فرهنگی و فراغتی خانواده‌های ایثارگران در مساجد و کانونهای فرهنگی و تربیتی و دارالقرآنها برنامه‌ریزی شود و هم چنین شبکه‌های اجتماعی واقعی و مجازی و گروه‌های دوستی در مدارس و محلات و بویژه بین خانواده‌های ایثارگران تشکیل شود و حول این شبکه‌ها و گروه‌ها فعالیتهای فراغتی و تفریحی با محوریت قرآن و فعالیتهای قرآنی و حفظ آن دنبال شود. هم‌چنین با توجه به توسعه فناوریهای ارتباطی و رسانه‌ای بویژه رایانه، تبلت، گوشی موبایل و... می‌توان نرم‌افزارهای قرآنی و روشهای آسان حفظ قرآن را به صورت مولتی مدیا و نرم‌افزاری طراحی کرد و به صورت رایگان در اختیار خانواده‌های ایثارگر و فرزندان آنها قرار داد.

بین موانع فعالیتهای قرآنی و فراگیر شدن حفظ قرآن، موانع نهادی واجد بیشترین اهمیت است؛ زیرا برای توسعه و ترویج قرآن در جامعه، برخی نهادها و سازمانها با برخورداری از بودجه دولتی، وظیفه و تکلیف دارند و باید متناسب با بودجه و امکانات در اختیار در این زمینه عملکرد مثبتی ارائه کنند؛ به عنوان مثال وزارت آموزش و پرورش وظیفه دارد برای توسعه فعالیتهای قرآنی و انس دانش‌آموزان با قرآن و گنجاندن این برنامه‌ها در برنامه تربیتی - آموزشی و پرورشی دانش‌آموزان

نقش مؤثری ایفا کند؛ این در حالی است که نتایج این تحقیق، عملکرد این نهادها را ناموفق ارزیابی می‌کند.

طبق نتایج تحقیق، داشتن انگیزه و علاقه جدی برای حافظ قرآن شدن در رتبه اول قرار دارد؛ این بدان معناست که فراگیران و حافظان قرآن باید ابتدا خودشان بخواهند و با انگیزه و علاقه شخصی و درونی برنامه‌های قرآنی را پیگیری، و در کلاسهای قرآن و حفظ آن شرکت کنند. پس از علاقه، داشتن پشتکار مهم است. علاقه صرف کافی نیست. باید تلاش و پشتکار نیز صورت گیرد تا فرد در حفظ قرآن موفق شود. برخورداری از توفیقات الهی از نظر پاسخگویان در جایگاه بعدی واجد اهمیت است. بسیاری از صاحب‌نظران و مربیان پاسخ‌دهنده به سؤالات پرسشنامه بر این باورند که حافظ قرآن شدن، توفیقی الهی است. این توفیق شامل همه نمی‌شود و فرد باید ظرفیتهایی را در خود پروراند که لایق چنین توفیقی از جانب خداوند شود. پس از این عامل، تقوا، اخلاص و درستکاری قرار دارد و داشتن حافظه قوی در مرحله بعد به عنوان پنج ویژگی مهم و مؤثر فردی در زمینه حفظ قرآن کریم مطرح است.

لازم به ذکر است که رتبه‌بندی این عوامل به هیچ وجه به معنای اهمیت بیشتر یکی و اهمیت کمتر دیگری نیست؛ بلکه هر پنج عامل قبلاً در مصاحبه‌ها و پرسشنامه‌های اکتشافی به عنوان عوامل مهم مطرح، و سپس در پرسشنامه گنجانده شد. هم‌چنین ملاحظه میانگین‌های هر یک از عوامل، نشان می‌دهد که اهمیت اغلب آنها زیاد است. میانگین‌ها در مقیاس ۱ تا ۵ اندازه‌گیری شد و بین ۳۸ تا ۴۹ است که نشان می‌دهد یا واجد اهمیت زیاد است و یا بسیار زیاد و هیچ کدام در سطح متوسط، کم و یا بسیار کم ارزیابی نشد.

نتایج نشان می‌دهد که بیش از هر چیز، آموزش نقش مهم و مؤثری دارد. داشتن مربیان باتجربه و متخصص و دلسوز و آموزش صحیح و اصولی از نظر صاحب‌نظران نقش بسیار مهمی در فراگیر شدن حفظ قرآن کریم دارد. پرواضح است که به رغم تأکید بسیار زیاد بر انس با قرآن در جامعه، مربیان اغلب مدارس و آموزشگاه‌ها بویژه در شهرستانها و روستاها فاقد تواناییها و مهارتهای لازم هستند و برنامه‌های آموزشی آنها جذابیت کافی ندارد.

حمایت و تشویق و تجلیل از فعالان قرآنی و اعطای امتیازات و جوایز و مشوقهای درخور در مرتبه بعد قرار دارد و نقش مهمی در فراگیر کردن حفظ قرآن کریم در جامعه هدف دارد. به نظر می‌رسد در این زمینه به‌گونه‌ای شایسته عمل نشده است. تخصیص بهینه بودجه و امکانات، بهبود

عملکرد سازمانها و نهادهای دولتی، آموزش و پرورش و دانشگاهها و ادارات و صدا و سیما در مراتب بعدی اهمیت بیان شده است.

پیشنهادها

با توجه به نتایج، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌شود: تهیه و پخش برنامه‌های جذاب آموزش قرآن و آموزش روشها و فنون حفظ قرآن کریم از صدا و سیما، ارتقای کمی و کیفی آموزش قرآن در مدارس، ارتقای کمی و کیفی آموزش قرآن در مراکز آموزش عالی و دانشگاهها، تهیه و توزیع نرم‌افزارهای قرآنی در خانواده‌ها، تشویق و تمجید و تقدیر از فعالان و حافظان قرآن کریم بر اساس برنامه‌ای منظم و مدون و مستمر، برگزاری مستمر کلاسهای قرآنی به صورت گوناگون و جذاب، به‌کارگیری و آموزش ضمن خدمت مربیان قرآن کریم مدارس و دانشگاهها، تهیه و تکثیر و توزیع کتابهای آموزش قرآن، تخصیص بودجه کافی و مناسب برای حمایت از نهادهای مردمی فعال در حوزه آموزش قرآن، حمایت از دارالقرآنها و مربیان قرآن از نظر مادی و معنوی، ایجاد نهاد متمرکز، مستقل و مسئول گسترش فعالیتهای قرآنی در کشور با بودجه و برنامه و شرح وظایف قانونی مشخص و مدون، سیاستگذاری و برنامه‌ریزی اثربخش و کارآمد به‌منظور ترویج فعالیتهای قرآنی، ایجاد اماکن فرهنگی و قرآنی و توزیع مناسب آن در سراسر کشور، بهبود و ارتقای فهم، بینش و سواد قرآنی در جامعه بویژه مسئولان، تدوین شاخصهای نظارت بر عملکرد دولت و سازمانهای دولتی در ترویج فعالیتهای قرآنی، احداث و توسعه کمی و کیفی دارالقرآن و اماکن فرهنگی - قرآنی در شهرکها و محلات شهری و هم‌چنین روستاها و نواحی دورافتاده.

منابع

- آلیپورت، گوردن دلبیو؛ جونز، ادوارد ای. (۱۳۷۱). روان‌شناسی اجتماعی از آغاز تا کنون. ترجمه محمد نقی منشی طوسی. مشهد: آستان قدس رضوی.
- احسانی، رضا (۱۳۷۹). بررسی وضعیت قرآنی دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر تهران. دبیرخانه شورای تخصصی توسعه فرهنگ قرآنی. دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی. گزارش پژوهشی.
- ارونسون، الیوت (۱۳۷۹). روانشناسی اجتماعی. چ پنجم. ترجمه حسین شکرکن. انتشارات رشد.
- ازکمپ، استوارت (۱۳۷۰). روانشناسی اجتماعی کاربردی. چ دوم. ترجمه فرهاد ماهر. مؤسسه انتشارات آستان قدس رضوی.

استوتزل، ژان (۱۳۷۱). روانشناسی اجتماعی. ترجمه علی محمد کاردان. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
 باقری‌فر، علی؛ مرادی، محمد؛ حکیم‌الهی، رضا (۱۳۸۴). شورای توسعه فرهنگ قرآنی. شورای عالی انقلاب
 فرهنگی.

بهمنی، سعید (۱۳۸۸). شاخص‌های مطلوب قرآنی. شورای توسعه فرهنگ قرآنی. شورای عالی انقلاب فرهنگی.
 حاجیلری، عبدالرضا (۱۳۸۴). شناخت راه‌کارهای هماهنگی و ساماندهی فعالیت‌های قرآنی کشور. شورای
 توسعه فرهنگ قرآنی. شورای عالی انقلاب فرهنگی.

حسینی، میر سعید (۱۳۷۲). نگرش دانش آموزان استان مازندران نسبت به اقامه نماز در مدارس. رشد آموزش
 معارف اسلامی. دوره ششم. شماره ۲۳.

رضایی، منصور (۱۳۸۰). بررسی نگرش‌ها و آگاهی‌های دانشجویان دانشگاه‌های تبریز نسبت به قرآن. شورای
 توسعه فرهنگ قرآنی. شورای عالی انقلاب فرهنگی. نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها.
 فریدونی، محمدحسین (۱۳۸۲). زمینه‌یابی و اعتبارسنجی راه‌کارهای ارتقای قرآنی دانشجویان. شورای توسعه
 فرهنگ قرآنی. شورای عالی انقلاب فرهنگی.

کرچ، دیوید؛ کراچفیلد، ریچارد (۱۳۷۴). فرد در اجتماع. ترجمه محمود صناعی. انتشارات زوار.
 کریمی، یوسف (۱۳۷۳). روان‌شناسی اجتماعی. دانشگاه علامه طباطبایی. انتشارات بعثت.

Allport, G. W. (1968), The historical Background of Modern Social Psychology in L. G.
 Linzney And E. Aronson (eds.), Handbook of Social Psychology. Vol .1. (2nd ed)
 Reading, Mass: Addison- Wesley.

Kretch, D., Crutchfield, R., and Ballachey, E. (1962), Individual in society. New Youk:
 McGraw – Hill.

